

Рецензия

от д-р Светла Пенева Коева, професор в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност: Общо и сравнително езиковедие (новогръцки език)

Автор: ас. Ирина Божидарова Стрикова, докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по класическа филология на Факултета за класически и нови филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Тема на дисертационния труд: „Показателните именни фрази като анафорични средства в новогръцкия език (в съпоставка с определените именни фрази)“

1. Общо описание на представените материали

Представената рецензия е част от процедурата за защита на дисертационния труд на тема „Показателните именни фрази като анафорични средства в новогръцкия език (в съпоставка с определените именни фрази)“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност: Общо и сравнително езиковедие (новогръцки език). Автор на дисертационния труд е ас. Ирина Божидарова Стрикова, докторантка на самостоятелна подготовка към Катедрата по класическа филология на Факултета за класически и нови филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Представеният от ас. Ирина Божидарова Стрикова комплект материали включва следните документи: автобиография; заповед за зачисляване в докторантура; заповед за отчисляване от докторантура с право на защита; автореферат; декларация за оригиналност; дисертационен труд; копие на публикациите по темата на дисертационния труд.

2. Кратки данни за докторанта

Ирина Божидарова Стрикова е магистър по новогръцка филология (от 2001 година) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 2001 до 2004 година е хоноруван асистент, а от 2004 година досега – редовен асистент в Софийския

университет „Св. Климент Охридски“. През 2003 година в била хоноруван асистент по новогръцки език в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Нов български университет. Отлично владее новогръцки език, използва английски, френски и руски език. Зачислена е в докторантура на самостоятелна подготовка със заповед на ректора на Софийския университет от 22.05.2017 година и е отчислена с право на защита със заповед от 21.09.2017 година.

3. Актуалност на проблематиката. Цели и задачи на дисертацията

Анафората е универсално свойство на естествените езици и ролята ѝ за рефериране към израз от дискурса предизвиква сериозен интерес в световната лингвистика, като се разглежда на синтактично, семантично, прагматично и когнитивно равнище, както и от гледна точка на компютърната обработка на езика. Анафората е сложно езиково свойство и нейното проучване и точно описание допринася за цялостното описание и разбиране на естествените езици. По тази причина изследването на условията на употреба на новогръцките именни фрази в анафорична функция и съпоставката между именни фрази с показателно местоимение и определителен член и именни фрази само с определителен член е задача, която има не само теоретично значение, но и директно приложение в различни области: компютърна обработка на езика, методика на изучаването на новогръцки език и др. По тази причина темата на дисертационния труд „Показателните именни фрази като анафорични средства в новогръцкия език (в съпоставка с определените именни фрази)“ е актуална и доколкото анафората е универсално езиково явление, предложените методи за анализ могат да се използват не само по отношение на новогръцкия език, но и при разработки с обект на изследване други езици.

Целите и задачите на дисертационния труд за подробно формулирани (стр. 5 – 7). Основните цели на дисертацията са следните: да се покаже мястото на показателните именни групи в новогръцки в йерархията на референтност на Гундел, Хедберг и Закарски (1993), която подрежда именните фрази според степента им на специфичност; да се установят основните функции на анафоричните показателни именни фрази в текста; да се изследва употребата на показателните именни фрази в съпоставка с именните фрази с определителен член, като се отчита влиянието на конкретни езикови фактори. Авторката на дисертационния труд е описала и конкретните задачи, които ще доведат до изпълнението на поставените цели.

4. Познаване на изследванията, свързани с проблематиката

Ирина Стрикова прави подробен обзор на изследванията, свързани с разглежданата проблематика във втора глава на дисертационния си труд, озаглавена „Теоретични основи на изследването“. Към обзора се подхожда тематично и изследванията са разделени в четири групи: синтактични подходи; прагматични подходи; подходи, свързани с теорията на текста и дискурса, и подходи в рамките на компютърната обработка на езика. По този начин авторката показва разбиране за комплексността на разглежданата проблематика, което, от своя страна, налага описание и анализ от гледната точка на различни подходи в лингвистиката. В част 2.2.3. „Изследвания върху определените и показателните именни фрази в областта на обработката и генерирането на естествен език“ (Препоръчваме термина *компютърна обработка на езика*.) се отделя внимание на корпусни изследвания върху употребата на именни фрази с показателно местоимение и използването на анотирани едоезикови или многоезикови корпуси (Препоръчваме термините *едоезикови* и *многоезикови* пред употребяваните от авторката термини *едоезични* и *многоезични корпуси*.), за да се изследват зависимостите между анафорични изрази и техните antecedenti за различни езици. Наблюдават се някои неточности. По отношение на Теорията за свързване на Ноам Чомски (неправилно посочена като Теория за принципите и параметрите) на стр. 21 се казва, че „лексикалните анафори, прономиналната анафора, рефлексивните изрази и принципите на свързване, ... са релевантни за дистрибуцията и интерпретацията като кореферентни или не на анафоричните изрази“. Теорията за свързване на Ноам Чомски дефинира синтактичните отношения между antecedent, лично, рефлексивно, реципрочно местоимение и съществително, от които зависи анафоричната интерпретация.

Авторката демонстрира познаване на няколко пресичащи се, но различни области на изследване на езика, както и на различни подходи в рамките на тези области. От друга страна, в резултат на стремежа към представяне на множество различни подходи към анафората, както и множество теоретични постановки в рамките на един подход, на места са включени само кратки препратки, които не са достатъчно изчерпателни, за да се формулират основните положения на съответния подход. Предполагаме, че същият стремеж към комплексно представяне е причина за преобладаването на описателна и до голяма степен липсата на оценъчна страна при изложението – в тази глава на дисертационния труд връзката между представените

подходи и приетите от авторката методи за работа в повечето случаи остава имплицитна.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията се състои от увод, основна част, изводи, библиография и приложения. Основната част съдържа две тематично обособени глави. Общият обем на изследването е 205 страници, от които 11 страници са библиография и 11 страници – приложения. Приложенията са три на брой и съдържат информация за източниците на примерите в текста.

В началото на труда си Ирина Стрикова прави уговорката, че ще използва термина *демонстратив* за показателните местоимения в новогръцки, за да подчертае, че не разглежда самостоятелната им употреба, а само показателните именни фрази (стр. 5). По наше мнение обаче противопоставянето между показателни именни фрази и показателни местоимения е достатъчно ясно и не се наблюдава необходимост от терминологично диференциране. В българската граматична литература е утвърден терминът *референтна функция* (или *референтност*) за назоваване на основната функция на морфологичната категория определеност : неопределеност, по тази причина използваните термини *референциална функция* (*референциалност*) са излишни терминологични варианти.

Функциите, при които е възможно да се предпочете употребата на показателна именна фраза в новогръцки, са определени, както следва: изразяване на контраст; идентифициране на кореферентната връзка с antecedента, когато antecedентът е неноминален или в множествено число; „модифициране на репрезентацията на референта в паметта“ (стр. 84); преместване на фокуса на вниманието (към antecedент в предходен контекст); означаване на важен за текста референт; експресивна функция. Не става ясно защо изброените функции на именните фрази с показателно местоимение, които се характеризират в част 2.5. Функции на анафоричните показателни именни фрази в текста и част 3.2. Функции на анафоричните показателни именни фрази в текста в новогръцкия език следват различен ред. Изказаното мнение, че „изразяването на контраст е основно значение на показателната именна фраза в новогръцкия език“ не е подкрепено с доказателства на стр. 81. Функцията „модифициране на репрезентацията на референта в паметта“ (стр. 84), назована по този

начин, е от друг порядък в сравнение с останалите функции; възможно е да се преформулира на *модифициране на референта*.

Корпусният подход е подходящ за целите на дисертационния труд. Изследването се основава на корпус от осемдесет и три статии от гръцкия периодичен печат в периода 2007–2010 година, аотиран според дефинираните критерии за анализ на материала, както и на примери от други източници. Аотирани са 257 именни фрази с показателни местоимения и 759 именни фрази с определителен член. Трябва да отбележим, че макар че лингвистичната аотация е трудна задача, обективни наблюдения се правят само върху корпуси, които имат представително за дадено езиково явление съдържание. В този смисъл приемаме обема на аотирания корпус за достатъчен за дисертационния труд, но недостатъчен за по-обхватно лингвистично изследване, както и за целите на компютърната обработка на езика. Критериите, които са избрани за анализ и сравнение на показателните и определените именни фрази, са залегнали в разработването на аотационната схема, която включва: тип на антецедента (номинален и ненационален); число на анафоричната именна фраза (единствено и множествено); семантични отношения между антецедента и анафоричната именна фраза; дължина на анафоричната верига. Отчита се и позицията в анафоричната верига (първа и други) и синтактична функция на анафоричната именна фраза (подлог и други).

Авторката проверява хипотезите си за функциите на показателните именни групи в сравнение с определените именни фрази на базата на честотата на употребата им, регистрирана в корпуса. Така, хипотезата, че показателните именни фрази могат да се употребяват при анафора както с номинален антецедент, така и с ненационален антецедент, а определените именни фрази се употребяват предимно с антецеденти именни фрази, се потвърждава. Потвърждава се и хипотезата за числото на анафората: показателните именни фрази се употребяват в единствено и множествено число, докато определените именни фрази се употребяват предимно в единствено число. Формите на показателните именни фрази при директна анафора (със запазване на съществителното) са разпределени почти по равно между единствено и множествено число, а при индиректна анафора (с промяна на съществителното) – съотношението между единствено и множествено число е 70% към 30%. За сравнение: определените именни фрази и при директна, и при индиректна анафора са предимно в единствено число. Хипотезата по отношение на синтактичната функция на кореферентните двойки:

значителен дял на показателни именни фрази в подложна позиция по отношение на антецедент в друга позиция и определени именни фрази в подложна позиция при антецедент в подложна позиция, не се потвърждава: кореферентните двойки, в които и показателните, и определените именни фрази имат функция на подлог, са с най-малък брой. Трябва да отбележим, че този критерий се различава от предходните: синтактичната позиция може да се избере и за изразяване на едно и също твърдение може да се използва различна синтактична структура (за разлика от категорията и числото на антецедента). Така че при изследването на взаимоотношението между избора на анафорично средство и синтактичната му позиция трябва да се използват и други критерии.

Заклучението, че в новогръцкия език при анафорична употреба на синонимия и хиперонимия е възможна употребата както на показателни именни фрази, така и на определени именни фрази, е очаквано. Добре би било авторката да планира разглеждането на конкуренцията при изразяването на анафората в различните ѝ функции и с други средства: с притежателни местоимения (*в основата на тази балконска брата* (пример 18) – *в основата ѝ* (пример 18)); с лексикални средства (*въз основа на тези данни* (пример 19) – *въз основа на посочените / горните данни* и пр.

По отношение на синонимията се посочва, че „корпусът не съдържа примери с показателна именна фраза в единствено число в отношение на синонимия с антецедента, което не означава, че в новогръцкия език няма такива употреби“ (стр. 119). Подобни заключения могат да се направят и за останалите наблюдения, тъй като корпусът е малък. Също така, трябва да се отбележи, че регистрираният брой срещания е много просто средство за сравнение и анализ, което не отчита разпределението на наблюдаваните явления в различните документи, съотношението на срещането на дадено явление към общия брой регистрирани срещания на показателните и определените именни групи и т.н.

В дисертационния труд се въвежда излишна нова терминология: *текстлингвистиката* (стр. 17) вместо *лингвистика на текста*; наблюдава се излишно предаване на терминология с чужди думи: *салиентност* (стр. 18) вместо *значимост*; използва се терминология, която не получава обяснение: *статус на подлога в подчинени изречения (PRO)* (стр. 21). В последния случай: не е обяснено какво означава PRO в подчинени изречения; не е ясно защо се използва в текста на дисертацията;

употребата е неправилна, защото не всички нелексикални подлози в подчинени изречения могат да се характеризират като PRO.

Текстът е добре структуриран, но се нуждае от окончателна езикова редакция: има изпуснати думи, пунктуационни и правописни несъответствия.

Поставените цели и свързаните с тях задачи са успешно изпълнени. Главният принос на дисертационния труд се състои в това, че поставя основата на сериозно изследване на условията за употреба на показателните именни групи в сравнение с определените именни групи в новогръцкия език. Направените наблюдения, анализи и заключения могат да се надграждат, а методите за анализ да прилагат и по отношение на други езици.

Трудът изцяло е лично дело на докторантката.

6. Автореферат и публикации, свързани с дисертационния труд

Авторефератът представлява съкратено изложение на съдържанието. Приносите на дисертационния труд са описани в пет пункта. Ирина Стрикова е авторка на пет публикации по темата.

7. Заключение

Дисертационният труд „Показателните именни фрази като анафорични средства в новогръцкия език (в съпоставка с определените именни фрази)“ е демонстрация на добрите възможности на авторката за научна работа. Убедено предлагам на уважаемите членове на журито да гласуват ЗА присъждането на образователната и научна степен ‘доктор’ на Ирина Божидарова Стрикова.

1 декември 2017 г.

Рецензент: проф. д-р Светла Коева

